

Фридрих Енгелс

За авторитета¹

Някои социалисти са предприели напоследък истински кръстоносен поход против онова, което те наричат *принцип на авторитета*. За тях е достатъчно да заявят, че един или друг акт е *авторитарен*, за да го осъдят. С това съкратено процедуране така се злоупотребява, че е необходимо въпросът да бъде разгледан малко по-отблизо. Авторитет в този смисъл на думата, за който се касае тук, означава поставяне на чужда воля над нашата; от друга страна, авторитетът предполага подчинение. Но тъй като тези две думи звучат лошо и изразяваното от тях отношение е неприятно за подчинената част, пита се няма ли начин да минем без това отношение, не можем ли ние — при сегашните обществени отношения — да създадем друг обществен строй, при който този авторитет ще се окаже безсмислен и следователно ще трябва да изчезне. Когато изследваме икономическите — индустриални и селскостопански отношения, — които образуват основата на сегашното буржоазно общество, ние установяваме, че те имат тенденцията все повече и повече да заместват изолираната дейност с комбинираната дейност на отделните лица. На мястото на малките работилници на изолираните производители се появи съвременната индустрия с големи фабрики и работилници, в които стотици работници управляват сложни, движени от пара машини; пощенските коли и каруци по големите шосета са изместени от влаковете по железопътните линии, а малките гребни лодки и платноходки — от параходите. Машините и парата завладяват постепенно дори селското стопанство, като бавно, но сигурно заместват дребните собственици с едри капиталисти, които обработват големи площи земя с наемни работници. Навсякъде комбинираната дейност, комплицирането на зависещи един от друг

процеси заменят независимата дейност на отделните лица. Но комбинирана дейност значи организация, а възможна ли е организация без авторитет?

Да приемем, че социална революция е детронирала капиталистите, чийто авторитет ръководи сега производството и циркулацията на богатствата. Да приемем понататък, заставайки напълно на гледището на антиавторитаристите, че земята и оръдията на труда са станали колективна собственост на работниците, които си служат с тях. Ще е изчезнал ли тогава авторитетът или само ще е изменил своята форма? Да видим.

Да вземем за пример памукопредачница. Памукът трябва да мине най-малко през шест последователни операции, преди да се превърне в нишка, операции, които — в по-голямата си част — се извършват в различни зали. Освен това, за да се поддържа движението на машините, е нужен инженер, който да контролира парната машина, нужни са механици за текущия ремонт и много неквалифицирани работници, които да пренасят продуктите от една зала в друга и т. н. Всички тези работници — мъже, жени и деца — са принудени да започват и завършват работата си в час, определен от авторитета на парата, която ни най-малко не се интересува от личната автономия. И така преди всичко работниците трябва да се споразумеят относно работните часове; веднъж установени, тези часове са вече задължителни за всички без изключение. След това във всяка зала и във всеки момент възникват конкретни въпроси относно производствения процес, разпределението на материалите и т. н., които трябва да бъдат разрешени веднага, за да се избегне спирането в същия момент на цялото производство. Дали те се разрешават от делегат, поставен начело на всеки отрасъл на труда, или, ако това е възможно, с мнозинство на гласовете, волята на всеки един човек винаги ще трябва да се подчинява, а това означава, че въпросите ще се разрешават авторитарно. Механическият автомат на една голяма фабрика е много по-тираничен, отколкото са били някога дребните капиталисти, за които работят работниците. Поне що се отнася до работните часове, над вратите на тези фабрики може да се напише: *«Оставете всяка автономия, вие, които влизате тук»*.² Ако човекът с помощта на науката и изобретателския гений подчини природните сили, те му откъщават, като го подчиняват —

толкова повече, колкото повече той ги заставя да му служат — на един истински деспотизъм, независим от всякаква социална организация. Да искаме да премахнем авторитета в едрата индустрия, това значи да искаме да премахнем самата индустрия — да унищожим парната предачна машина, за да се върнем към чекръка.

Да вземем друг пример — железницата. И тук сътрудничеството на безброй много лица е абсолютно необходимо: сътрудничество, което трябва да се осъществява в точно определени часове, за да се избягнат злополуките. И тук първото условие за експлоатацията е една доминираща воля, която разрешава всеки подчинен въпрос, независимо дали тя е представена от един делегат или от комитет, на който е възложено да изпълнява решенията на мнозинството от заинтересовани лица. И в единия, и в другия случай имаме работа с напълно изразен авторитет. Нещо повече: какво би станало с първия потеглил влак, ако е премахнат авторитетът на железопътните служещи по отношение на господата пътниците?

Но най-очевидно изпъква необходимостта от авторитет, и то властен авторитет, на параход в открито море. Там в момента на опасност животът на всички зависи от незабавното и безпрекословно подчинение на всички на волята на едного.

Всеки път, когато съм изтъквал този аргумент пред най-отчаяните антиавторитаристи, те не са можели да ми отговорят нищо друго освен: «Да! Това е вярно, но тук се касае не за авторитет, който ние даваме на нашите делегати, а за *поръчение*». Тези господа си мислят, че са променили нещата, като променят техните имена. Тези дълбоки мислители чисто и просто се подиграват с хората.

И така видяхме, че, от една страна, известен, все едно по какъв начин възложен, авторитет, а, от друга страна, известно подчинение ни се налагат независимо от всякаква обществена организация заедно с материалните условия, при които се извършва производството и обръщението на продуктите.

От друга страна, видяхме, че в резултат на едрата индустрия и едрото земеделие неизбежно се разширяват материалните условия за производството и обръщението, които имат тенденцията все повече и повече да разширяват сферата на този авторитет. Затова абсурдно е принципът на авторитета да се представя за абсолютно лош, а

принципът на автономията — за абсолютно добър. Авторитет и автономия са относителни неща и областта на тяхното приложение се изменя в различните фази на социалното развитие. Ако автономистите се задоволяваха да кажат, че социалната организация на бъдещето ще допуска авторитета само в границите, в които производствените условия го правят неизбежен, тогава бихме могли да се разберем с тях; но те са слепи за всички факти, които правят авторитета необходим, и се нахвърлят върху думата.

Защо антиавторитаристите не се задоволяват с това да крещат против политическия авторитет, против държавата? Всички социалисти споделят мнението, че политическата държава, а с нея и политическият авторитет ще изчезнат в резултат на бъдещата социална революция, т. е. че обществените функции ще загубят своя политически характер и ще се превърнат в прости административни функции, които охраняват действителните интереси на обществото. Но антиавторитаристите искат авторитарната политическа държава да бъде премахната с един удар, преди да са премахнати социалните условия, които са я породили. Те искат първият акт на социалната революция да бъде премахването на авторитета. Никога ли тези господа не са виждали революция? Революцията несъмнено е най-авторитарното нещо на този свят. Революцията е акт, с който една част от населението налага на другата част своята воля посредством пушки, щикове и топове, т. е. с най-авторитарните средства, които са мислими; и ако победилата партия не иска борбата ѝ да остане безрезултатна, тя трябва да направи своето господство трайно чрез страха, който нейното оръжие вдъхва на реакционерите. Щеше ли Парижката комуна да се задържи и един-единствен ден, ако не беше си послужила против буржоазията с авторитета на въоръжения народ? Нямаме ли право, напротив, да упрекнем Комуната, че много малко си послужила с този авторитет?

И така, едно от двете: или антиавторитаристите сами не знаят какво говорят, и в този случай сеят само бъркотия, или те знаят какво говорят, и в този случай изменят на движението на пролетариата. И в единия, и в другия случай те служат на реакцията.

Федерико Енгелс